

Διαχείριση και Ανάδειξη
Χώρων και Μνημείων

Διαχείριση και Ανάδειξη Χώρων και Μνημείων

Management and Presentation of Sites & Monuments

DIADRASIS SYNERGIES
open space for intellectual interaction

Νότα Πάντζου, Σταύρος Βλίζος
Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πατρών
Αναπληρωτής Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το τελευταίο διάστημα, ο σχεδιασμός (Planning) έχει εξελιχθεί σε χρήσιμο εργαλείο για την αποτελεσματική διαχείριση και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος, καθώς μπορεί να συμβάλει ενεργά στην επίτευξη της πολιτιστικής βιωσιμότητας και στην τοπική ανάπτυξη. Ο όρος «σχεδιασμός» απαντάται συχνά και φαίνεται να συνδέεται με διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Στον παρόντα τόμο εστιάζουμε το ενδιαφέρον μας στο σχεδιασμό στο χώρο του πολιτισμού και συγκεκριμένα στο πώς εφαρμόζεται στον τομέα της διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το περιεχόμενο του όρου ποικίλλει. Κάποιοι θεωρητικοί αλλά και ειδικοί της διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς ορίζουν το σχεδιασμό πολιτιστικής κληρονομιάς (Heritage Planning) ως την ενσωμάτωση της διάστασης της πολιτιστικής κληρονομιάς στον τοπικό και περιφερειακό σχεδιασμό προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος (Eliasson κ.α. 2018: 44). Άλλοι τον αντιλαμβάνονται ως επιστημονική προσέγγιση και συμμετοχική και διεπιστημονική πρακτική (Kalman 2014). Όλοι όμως αναγνωρίζουν τη στενή σύνδεσή του με το επιστημονικό πεδίο της διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς (Fredholm 2017: 27), του οποίου θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί υπό-πεδίο.

Η προσέγγιση του σχεδιασμού πολιτιστικής κληρονομιάς (Heritage Planning) προέκυψε μέσα από την ανάγκη για αποτελεσματική προστασία των καταλοίπων του πρόσφατου ή μακρινού παρελθόντος, τα οποία απειλούνταν από τις ταχύτατες

αλλαγές που λάμβαναν χώρα στο αστικό, περιαστικό αλλά και αγροτικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Kalman (2014), Καναδό ειδικό που ασχολείται με τη διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς και την ιστορία της αρχιτεκτονικής, στόχος του σχεδιασμού της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν είναι να αποτρέψει τις όποιες αλλαγές αλλά η συνετή και ορθή διαχείρισή τους. Δεν αποσκοπεί, λοιπόν, όπως δηλώνει emphaticά ο Kalman (2014), στο να διατηρούνται «αναλλοίωτα» τα μνημεία στο χρόνο.

Οι συγγραφείς του παρόντος τόμου υιοθετούν την παραπάνω θέση και αναγνωρίζουν ότι «οι σωστές αποφάσεις είναι απόρροια προσεκτικού σχεδιασμού» (Demas 2002). Παρουσιάζοντας λοιπόν επιλεγμένα παραδείγματα καλών πρακτικών από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας και το εξωτερικό και καταθέτοντας τις εμπειρίες τους από την άμεση εμπλοκή τους σε έργα αποκατάστασης και ανάδειξης μνημείων, αποτυπώνουν προβληματισμούς αλλά τονίζουν συγχρόνως την ανάγκη σχεδιασμού έργων που, αξιοποιώντας καινοτόμες προσεγγίσεις, νέες τεχνολογίες και διαθέσιμα μεθοδολογικά εργαλεία και μοντέλα, στοχεύουν στη βιωσιμότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των μνημείων και ταυτόχρονα στην επίτευξη της τοπικής ανάπτυξης.

Οι έννοιες του σχεδιασμού και της ανάπτυξης είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους (Eliasson κ.α. 2018: 44; Kalman 2014). Ο Kalman (2014) υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη και ο σχεδιασμός της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορούν να λειτουργήσουν ως πιθανοί εταίροι στην αποτελεσματική διαχείριση της αλλαγής, καθώς ο σχεδιασμός επιδιώκει να βρει λύσεις ώστε η ανάγκη για διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών και των αξιών τους να συμβαδίζει με την ανάγκη για ανάπτυξη. Σήμερα δεν αρκούν μόνο η αποτελεσματική εκτέλεση έργων και η εύρεση λύσεων σε καίρια προβλήματα συντήρησης και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ζητούμενο πλέον είναι η ένταξη των μνημείων στη σύγχρονη κοινωνική και πολιτιστική ζωή μέσω διαλεκτικών διαδικασιών που ενεργοποιούν την τοπική κοινωνία ώστε από απλός αποδέκτης των οφελών τέτοιων έργων να εξελιχθεί σε λήπτη αποφάσεων (Lekakis & Dragouni 2020; Νικονάνου κ.α. 2008; Σημαντώνη-Μπουρνιά 2014). Πώς σχεδιάζει κανείς έργα ανάδειξης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς με κοινωνικό πρόσημο; Ποια τα οφέλη του στρατηγικού συμμετοχικού σχεδιασμού (strategic participatory planning; Sakellariadi 2013);

Ποιες οι προκλήσεις της αναγνώρισης και αξιοποίησης των πολλαπλών αξιών των μνημείων; Πόσο εύκολο είναι να συμβαδίσουν η ανάγκη για ανάπτυξη με τη μέριμνα για την προστασία των αρχαιοτήτων; Ποια η θέση του κοινού και των τοπικών κοινωνιών σε αυτήν την εξίσωση;

Στα παραπάνω ερωτήματα επιχειρεί να απαντήσει ο παρών τόμος. Ταυτόχρονα στοχεύει στην προώθηση της έρευνας σε θέματα ολοκληρωμένης διαχείρισης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και στο να ενημερωθεί και το ευρύ κοινό για τα πρόσφατα έργα, τις νέες μεθόδους και τις καλές πρακτικές, μέσω της παρουσίασης, μεταξύ άλλων περιπτώσεων μελέτης, των έργων αναστήλωσης και ανάδειξης που συντελέστηκαν την τελευταία δεκαετία στους αρχαιολογικούς χώρους και τα ιστορικά μνημεία των Περιφερειών Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίων Νήσων, με την αρωγή κοινοτικών, δημόσιων αλλά και ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων.

Αυτή η γεωγραφική εστίαση σε μέρος του τόμου δικαιολογείται από το γεγονός ότι αφορμή για την παρούσα έκδοση αποτέλεσε το συνέδριο που διοργανώθηκε από το Τμήμα Αρχαιολογίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών (νυν Ιστορίας-Αρχαιολογίας) του Πανεπιστημίου Πατρών το Δεκέμβριο του 2017 στην Κέρκυρα. Το θέμα του συνεδρίου ήταν το εξής: «Νέα δεδομένα για την αρχαιολογική και ιστορική κληρονομιά: Ανάδειξη και διαχείριση χώρων και μνημείων στη Δυτική Ελλάδα και τα Ιόνια Νησιά».

Η διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ένα νέο, αναδυόμενο πεδίο στην Ελλάδα που προσελκύει το ενδιαφέρον τόσο των ειδικών όσο και του ευρύτερου κοινού (Alexopoulos & Fouseki 2013; Λεκάκης 2016; Λεκάκης & Πάντζου 2020; Παπούλιας 2013; Πούλιος 2012). Κατ' αντιστοιχία, οι δημοσιεύσεις πάνω στο αντικείμενο συνεχώς αυξάνονται. Ωστόσο, μέχρι στιγμής είναι περιορισμένες οι μελέτες με αντικείμενο έργα ανάδειξης και διαχείρισης που έχουν υλοποιηθεί στο πρόσφατο παρελθόν καθώς και τα προβλήματα και τις προοπτικές που αφορούν στη συνεργατική και βιώσιμη διαχείριση των καταλοίπων του παρελθόντος. Είναι, λοιπόν, φανερό ότι με την παρούσα έκδοση καλύπτεται ένα κενό στην έρευνα και ταυτόχρονα δίνεται μια ευκαιρία σε ειδήμονες αλλά και

σε κάθε ενδιαφερόμενο να ενημερωθούν για τις τελευταίες εξελίξεις σε αυτήν την ειδική θεματική και να εξοικειωθούν με θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα του χώρου.

Ο τόμος είναι οργανωμένος σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα με τίτλο «Θεωρητικά Ζητήματα - Καινοτόμες Προσεγγίσεις» περιλαμβάνει εργασίες που αναφέρονται σε θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά και καινοτόμες ερευνητικές δουλειές στο σχεδιασμό των οποίων λήφθηκαν υπόψη οι νέες τάσεις που επικρατούν στο χώρο της διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς. Η δεύτερη ενότητα επικεντρώνεται σε έργα προστασίας και ανάδειξης μνημείων και αρχαιολογικών χώρων διαφορετικών ιστορικών περιόδων, που υλοποιήθηκαν μεταξύ 2002-2018 στις Περιφερειακές Ενότητες Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίων Νήσων. Το τρίτο και τελευταίο μέρος του τόμου φέρει τον τίτλο «Μνημεία στο Αστικό Τοπίο» και περιλαμβάνει τοποθετήσεις και πρωτότυπες μελέτες αναφορικά με την αποτελεσματική διαφύλαξη και ανάδειξη μνημείων μέσω προσπαθειών επανάχρησής τους και οργανικής ένταξής τους στον αστικό ιστό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alexopoulos, G., & Fouseki, K., 2013. Introduction: Managing Archaeological Sites in Greece, *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 15:1, 1-12.

Demas, M., 2002. Planning for Conservation and Management of Archaeological Sites: Values-Based Approach. Στο J. M. Teutonico & G. Palumbo, επιμ. *Management Planning for Archaeological Sites*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.

Eliasson, I., Knez, I., & Fredholm S., 2018. Heritage Planning in Practice and the Role of Cultural Ecosystem Services, *Heritage & Society*, 11:1, σ. 44-69.

Fredholm, S., 2017. Making Sense of Heritage Planning in Theory and Practice. Experiences from Ghana and Sweden. *Gothenburg Studies in Conservation* 40. Gothenburg: Gothenburg University.

Kalman, H., 2014. *Heritage Planning: Principles and Process*. London: Routledge.

Λεκάκης, Σ., 2016. Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Μια επισκόπηση. Στο Χ. Μητσοπούλου, Β. Νικολόπουλος & Μ. Φιλήμονος, επιμ. *Η αρχαιολογία στην Ελλάδα του σήμερα*. Αθήνα: ΗΩΣ, σ. 115-132.

Λεκάκης, Σ., & Πάντζου, Ν., επιμ. 2020. *Εισαγωγή στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μια κριτική επισκόπηση του πεδίου στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ασίνη.

Lekakis, S., & Dragouni, M., 2020. Heritage in the making: Rural heritage and its mnemeiosis on Naxos island, Greece. *Journal of Rural Studies* 77: 84-92.

Νικονάνου, Ν., Κασβίκης, Κ., & Κωτσάκης, Κ., 2008. Τοπική κοινωνία και αρχαιολογία: Παιδιά και έφηβοι εθελοντές σε μια πανεπιστημιακή ανασκαφή. Στο Ν. Νικονάνου & Κ. Κασβίκης, επιμ. Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος. Αθήνα: Πατάκης. σ. 286-310.

Παπούλιας, Ε., 2013. Η διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Σύγχρονες Προσεγγίσεις. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος Σ.Ι.

Πούλιος, Ι., 2012. Εισαγωγή στη Διαχείριση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς: Ορολογία, έννοια και μοντέλα διαχείρισης, *Αρχαιογνωσία* 16 (2010-2011), σ. 321-340.

Sakellariadi, A., 2013. Strategic Participatory Planning in Archaeological Management in Greece: The Philippi Management Plan for Nomination to UNESCO's World Heritage List, *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 15:1,13-29.

Σημαντώνη - Μπουρνιά, Ε., 2014. Η ανάδειξη μνημείων και χώρων ως διαχείριση αρχαιολογικού έργου. Στο Ε. Σημαντώνη- Μπουρνιά, Ε. Γερούση & Ο. Κακαβογιάννη, επιμ., *Αρχαιολογική Έρευνα και Διαχείριση του Αρχαιολογικού Υλικού*. Αθήνα: ΗΩΣ. σ. 47-54.